

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 30.

У НОВОМ САДУ 28. ЈУЛИЈА 1888.

ГОД. IV.

ВЕЧИТА ХАРМОНИЈА.

а чисто лазурно небо са благим нечујним ходом
Силази Дијана светла. Из своје вечите урне
Безбројне милијарде звездица по небу сипа.

У струји вечитог мира

Мирисни ђарлија лаор под светлим небеским сводом,
К'о Еолова лира.

Светови у миру блуде . . . О, срце, и ти се смири!

Вечити склад и покој нек блаже немир твој;

И дух, запојен њима, да крила слободно шири,

По тавној ноћи тој.

Војислав.

ДУХ ВРЕМЕНА САД ЈЕ ТАКИ!

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГА ЖИВОТА.

ПРВИ ДЕО.

(Наставак.)

ема куће, особито српске, која тога дана
неје имала гостију.

И Тинка Стајићка, мати нашега позна-
ника из Брајковца, Бранка Стајића, спремила се да
дочека госпођу Јелисавету Рашићку из Брајковца и
њену кћер. Као вели, она јој је сина дочекала и го-
стила неко време у Брајковцу, па право је и по-
штено, да јој то врати бар за један или ма и за два
дана. Надала се гостима још синоћ, али не дођоше.

Бранко нема мира још од јучер. Јучер је још пе-
шачио далеко изван Карловаца оним путем, што води
из Брајковца у Карловце. Јутрос је поранио. И кад
је видео жагор и необичан живот по Карловачким
улицама, које несу тако живе, ни кад спролећа или
у јесен нагрну раденици из целе Бачке и Баната у
виноградарску радњу, или кад се у октобру испу-
љају ода свију страна ђаци, — када је то видео,
још већи немир уђе у њега. Хтео би да доспе и у
читаоницу, где одбор издаваше још последње налоге,
и у саборницу, где певачка друштва држаху. своју

заједничку пробу, и на паропловску станицу, где се
згрнуо бели свет, да дочека лађу из Новог Сада, и
у собу поверенства сигурности, где одборници да-
ваху приступнице учесницима и гледаоцима свеча-
ности на разна одређена места. А вуче га опет и
тамо на онај пут, што води из Брајковца у Карловце.
Замишља себи, како ће на том путу угледати из да-
лека читав карван колџа, начичкана Брајковчанима.
Јован Јаковљевић му је обрекао, да ће тако ући у
Карловце, као да ће доћи, „да бирају војводу.“

Матер је спремио, да дочека и његова друга Јо-
вана с његовима. Тетка му је, рече за госпођу Нату,
врло ваљана душа; а о њеној кћери, о госпођици
Даринци толико јој је приповедао, да матери неје
требало више, па да јој упадне у очи толико инте-
ресовање о тој „красној Српкињи девојци“, да почне
и сама мислити о њој, и још већма да јој обрати
пажњу на њу, када дође . . .

Пење се Бранко на степенице у саборницу, на
заједничку пробу свију певачких дружина, што дошле
беху, да увеличају ову светковину, а иза леђа му

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

кроз жагор светине, која се устумарала горе и доле, дође до ушију познат женски глас с радосним ускликом:

— Ево га!

Окрену се.

Гости из Брајковца. Ту тетка Ната, ту Даринка, Јован, мала Зорка, — сви полетеше њему као добром старом познанику.

— Тако се дочекују гости?! — пребаци му, бојаги, Јован.

Поздравеше се својски.

Њихов жагор само је, да Бог ме, увећао и онако велики жагор, што се разлегао по пространим ходницима и степеницама Карловачкога магистратскога здања.

— Јесте ли добили приступнице? — пита их Бранко.

— Јесмо. Добили смо место међу изасланицима учених друштава.

— Добро је. То је прво уз мост, што води с лађе на обалу. Одмах до њих су певачке дружине. Ту ћете најбоље видети спровод и чути песме.

Одоше у саборницу. Једва добише места унутри. Бранко се не одваја од Даринке.

— Ми смо одсели код вас, — вели му она. —

Јован је тако —

— Па да где би на друго место, — одговори јој Бранко, а као да плива у задовољству.

— Госпођа ваша мати није нам се изненадила.

— Ја сам тако и уговорио с Јованом.

— И не питаш, где ти је ујна, — приметиће

Јован Бранку, кад се једном у гунгули одвојише од осталих.

— Каква ујна?

— Па госпођа Рашићка.

— Збиља! Па ту је за цело и она.

— Не знаш ништа?

— Шта да знам?

— Госпођица Јелена је одбегла.

— Шта говориш?

— Одбегла. Јуче на ноћ нестале и ње и Кнежевића.

— Не говори!

— Нема ту шале.

— Та, стани, да дођем к себи!

— Е, Бога ми је госпођа Рашићка већ дошла к себи. Већ се говори по селу, како жали, што је догле дошло. Та она, бојаги, није друкче ни мислила. Кнежевић је, вели, добар и ваљан млад човек, прилика таман као наручена за њену Јелену.

— Пак? Шта сад?

— На биће добро. Госпођа Рашићка зна сваку воду окренути на своју воденицу. Довешће децу у

Брајковац, венчаће их, и ти ћеш, можда, имати да тераш још парницу с узурпатором твога наследства.

— Боже ме сачувај.

— Немој да спомињеш штогод о томе пред тетком. Она се страшно ополчила. Не ће се више ни враћати у Брајковац, него иде одмах одавде кући. Неудно јој здраво, што је то урадила девојка, која је тако добра другарица била Даринци.

— Сирота Јелена! Ваљано девојче али несретно! Мала Зорка дотрча к њима:

— Хајдете. Тражимо вас. Треба да се журимо на Дунав. Сад треба скоро и топ да пукне.

— Децо, ја то не ћу моћи све издржати, — вели госпођа Ната, а запурила се сирота од врућине и гурања кроз свет.

— Још на станицу хајдете с нама, понда на Стражилово ви и не морате, мама, ићи, — вели јој Даринка . . .

Пуче топ.

— Ево, лађа иде!

Сад се тек ускомеша све, па полети, да ухвати што боље место а што ближе Дунавској обали.

*

Лађица, на којој беше лес песников, дупком пуна пратилаца, примакла се Карловачкој станици. На кљуну јој заставник Београдскога певачкога друштва са друштвеном заставом, а острагу, на другом крају, застава Новосадске занатлијске задруге.

На лађи поји певачко друштво самртницу.

Свечана тишина завлада на обали, као да занемеше оне тисуће грла искупљенога народа.

На једаред запева стотина певача, искупљених на обали „Имну о преносу Бранкових костију.“

Величанствен тренутак.

Изнесоше и мртвачки сандук с последњим земним остацима млађаног песника и понесоше га у варош до свечаног одра на тргу, где беху свечани говори једнога од Вечкога одбора и једнога од Карловачкога.

Одатле кроз „убаво Белило“ к Стражилову, крајњој мети свечаног спровода. А спровод се пружио, колико је од вароши до самога Стражилова, као да нико не хаје за жарко јулијско сунце, што је прижегло свом снагом.

У долини испод Стражиловачкога виса, опет на свечаном одру, положи се лес, да и заступник „Матице Српске“ проговори коју у славу песникову.

*

На врху Стражиловачкога виса завршен је спровод. Отпоја се и последња песма, а многи и многи још се не разилазе.

Стајић са својим гостима из Брајковца нашао се одмах до гроба.

Даринка с побожним заносом стала, па гледа у отворену још гробницу. Зорка се приљубила уз њу, па ћути, као да не сме да проговори.

— Ово понесите као спомен са песникове гроба, — рече јој Стајић, па јој даде два лиска бршљана, што их откиде близо гроба.

Даринка узе лиске, погледа милокрвно у њега,

откиде један и задеде га себи на груди, а други пружи Стајићу.

— Хоћете ли га умети сачувати?

— А ви?

Нема сумње, чуваће га она заједно с мајкином душицом, што је узбрала крај друма, кад је оно путовала с мамом својом у Брајковац.

Крај првом делу.

ДОКТОРЕВА ЉУБАВ.

О Д Д Р А Г У Т И Н А Ј. И Л И Ј Ћ А.

(ОДЛОМАК ИЗ ВЕБЕГ СПЕВА.)

I.

а сред села кућица је бела.
Красна кућа, црепом покривена;
Свак је гледа, ником се не крати,
Ту су некад живели солдати.
Па ни данас пустоши се не да,
У њој сада живи стрина Неда.
Пред кућом је клупа направљена,
Сам Бог знаде из кога времена.
Зуб прошлости на њој се огледа,
На њој, знате, седи стрина Неда.
Стрина Неда удова је давно,
Двадесет је прохујало равно,
Како она ни дужна ни крива
Горку тугу ракијом залива.
Сви удовци радо су је глали
А у томе право су имали;
Да представим пречник стаса њена
(Ово није басна измишљена):
Три су снопа за то врло танка,
Тек четири требала би јака.
(Верујте ми, кад вам ово кажем,
За по снопа само ако слажем).
Удовица, па још враголаста,
Занела је и слепа и кљаста,
Све удовце из шијачког шора,
Па најпосле и селског доктора.
Нема дана, да над селом прође,
А да доктор крај Неде мимође;
Да не рече, ма у пола гласа:
„Дивна Недо, танахнога стаса!
Дивна Недо, да ли имаш Бога,
Те не чујеш, бедног срца мога?
Те не чујеш како теби тепам,
Сваког дана око тебе чепам?
Љубав моју чиме да докажем?
Реч је слаба, рећи ћеш да лажем!
Ал ми често дођу скромне жеље:
Бар да хоћеш још ове недеље,

Да с разболеш ил пребијеш ногу,
Да те тако ја лечити могу.
Даво бих ти лекове бадава,
Далеко би с чула моја слава:
Преко Жабља и преко канала
На далеко до ајмашког краја!“

Тако доктор тепао је Неди,
А њој мило, како јој беседи,
Па би чисто у вис да полети
Ал јој смета онај трбух клети!
Да тог није, летнула би веће,
Ал овако никуд с клупе не ће;
Већ јој лице румени и сија
Као нова бакарна тепсија,
Кô тепсија, велим, тако сјајна,
Нарочито накалајисана.
Гледа доктор њене очи јасне
И шлофкану и обрве красне,
На нос њезин он обара очи,
Носић фини па се чисто бочи.
Да је мален, то баш било није,
Кô краставац таман из туршије.
Мамуран би према њему стао
Па би жељно у њ га загледао;
Ал кад види, да је жеља пуста,
Он би само прикупио уста
И пљуцнувши рекао би тада:
„Фајин жена, триста ли јој јада!
Мај, када бих и ја доктор био,
Увек бих је радо облазио!“

Тако вели мамурни бекрија,
А најпосле тако мислим и ја.

II.

Но ви, који нисте познавали
Последника Ешкулапа славног,
Да би и ви о њему дознали:
На далеко не беше му равног.

Што је земље на четири стране
 Од Чуруга па до Сент-Ивана,
 О-Бечеја па до самог Јарка,
 Свуд успеха пожњео је славна,
 Није никад болног оставио
 Да без лека његовог издане.
 Хеј, колко је покојника само,
 Што лекарске примаху му тајне.
 Тако једном несретног сељака
 Заболела нога у по лета
 Па не може ни каквоме раду
 Нит пак свецем крчми да отшета;
 А доктор га лепо саветује,
 Да се за то ни мало не пече
 Него нека све мелеме махне,
 Он ће њему ногу да осече!
 И тестеру већ је наоштрио.
 Ал глуп сељак ово ни у уво;
 Па је тако после и патио —
 Пет месеци болестан је дувџ.
 Једна жена шта чинила није,
 У невољи да добије сана.
 Он јој рече, по литар ракије
 Да на душек пије сваког дана.
 Та је жена савет послушала
 Па сад пије крепку медацину;
 По године већ се њоме лечи
 И прославља докторску вештину.
 Је ли когод патио од свраба,
 Томе увек чешање препише;
 Је л болесник апетита слаба,
 Том светује, да не једе више.

И бог знаде све оне лекове,
 Што их доктор при руци имао!
 Али кад би зашли међ гробове
 И покојник кад би зборит знао,
 Из гласа би прозборио тада:
 „Здје почива божји раб (ил раба),
 Проживела мирно толко лета,
 И баш кад је доктор излечио,
 Сам је Господ одазвџ са света!“
 Много гробље причало би нама
 О доктору и оним мукама,
 Самрт страшна које је имала,
 Док је жртве ода њ отимала;
 Али шта ћеш, кад је гробље немо,
 Ил ми с њиме зборит не умемо,
 Те и данас код доктора жива
 Сву вештину гробље му сакрива.

III.

Тако прође петнаест месеца,
 Како доктор у љубави јеца;

Ређају се за данима дани
 Кџ гушчићи на селској пољани.
 Ал ко пита, што пролеће време
 Силније је оно тешко време,
 С годинама што се навалило
 И доктора за врат узјашило.
 Ал је доктор преко свију чуда,
 Био човек необична људа!
 Трпео је ову љубав силну,
 Љубио је Неду преумилну,
 Љубио је из срца и душе,
 Горео је кџ духан из душе!
 И све зашто? Зар је Неда така?
 Хеј, љубави, ниси ником лака!
 Па ни њему друкчије не може,
 И доктор је од меса и коже!

* * *

Дуго доктор мучио се љуто,
 Да Недино смекша срце круто;
 Ал узаман, Неда ни да чује,
 Како доктор пред њоме тугује.
 Једног јутра, недеља је била,
 Лепо ти се Неда намодила:
 Обукла је сукње уштирконе,
 Све првено, а зелене гране,
 Па трепере кџ у каквом пламу,
 А на главу још жуту мараму;
 На ногама папучице красне,
 А трепере оне очи јасне,
 Мислиш да јој на зејтину плове,
 Тешко срцу, које те улове!
 Кад обуче парадно одело,
 Сави Неда дежмекасто тело,
 Чарапа јој нешто спала беше,
 Па сад хоће да је јаче веже.
 Пружи ногу; ах, држ'те ме, људи,
 Да ми срце, памет, не излуди.
 Та то вам је необична нога,
 Још за века не видех је свога!
 Је л у струку ил ногама тања?
 Не смем рећи, да су ко два пања.
 Такав опис никога не дичи,
 Удовици најмање приличи.
 Баш на ову раздражљиву сцену,
 Кад чарапу везиваше њену,
 Наишџ је на Недина врата
 Доктор селски, бележник и ћата.
 Сва тројица забленута стали,
 Од сласти се за врат почешали.
 Удовица ђаволаста била
 Те још своје сукње не спустила.
 Тек када их, кџ бајаги, спази,

А она се чисто пренерази:
 „Јуф, виле вас!“ А доктор ће на то:
 „Аој, Недо, аој, чисто злато!
 Зашто нисам подвезица лака,
 Или да сам бар чарапа танка;
 Кад свечано рухо ти обучеш,
 Да и мене на ноге навучеш!
 Ала, Недо, ала, чисто злато,
 Ала бих се радовао на то!
 Ал овако!“ ту уздахну силно
 А бележник сад започе живо:
 „Чуј нас, Недо, тројица нас има,
 Ти си срце опчинила свима!
 Не знам како, ал тек срце моје
 Постало је већ одавно твоје;
 Па у јаду ја зажелим често,
 Да у селу скривиш, Недо, нешто.
 А ја да ти кô бележник судим,
 Тад би видла, колико те љубим!
 Ал овако!“ Ту уздахну силно
 А сад ћата прихвати умилно:
 „Дивна Недо, умиљата Недо,
 Ти украде моје срце бедно!
 Ваистину, ја сам само ћата
 И није ми Бог зна каква плата.
 Општина ме слабо плаћа, знате;
 Ал баш да ми и хиљаде плате,
 Све бих, Недо, жртвовао вама!
 Ах, што нисте ви општинска слама
 А ја чувар, хеј ти лепа славо!
 У том пласту једнако бих спавао.
 Ал овако!“ Ту ћата ућута.
 Неда стоји ником поникнута,
 И да није на лицу белила,
 Видели би стидног руменила
 Где јој жари подваљак и лице
 Кô у какве лепе девојчице.
 Три јунака стајала су тако
 И сваки нас подсећао јако
 На Парида код Јелене младе.
 Због чег Омир пева Илијаде.
 „Јуф, виле вас!“ Ту ће Неда њима.
 „Ја не могу одговорит свима!
 Једног од вас и ја љубим јако,
 Али кога, није решит лако.
 Удова сам, а образ ми не да,
 Да о мени село приповеда.
 Већ вас молим, махните ме сада
 До недеље прве која пада.

IV.

Седам дана мучила се Неда,
 Кома срце невино да преда?

Седам дана, седам тамних ноћи,
 Мислила је у немој самоћи:
 „Боже, Боже, хоћу ли ја смети,
 Кома ли се могу приволети?“
 Није шала прићи таквом делу
 А чедност јој позната у селу.
 Та Шајкашка планула би цела.
 А и она удовица Јела,
 Ала би се слатко насмејала
 О овоме кад би што дознала.
 И бог знаде шта би јоште било,
 Да се није нешто догодило.
 А ко жели о томе дознати
 Тај већ мора ово прочитати:

Тамна ноћи изнад села пала,
 Све у санку и миру почива
 А над селом по небесном плавну,
 Бледи месец као гусак плива.
 Бледи месец и звезде бледе
 С плавог свода трептале су тихо
 На прозоре удовице Неде
 И на њено оно лице мило.
 А у собу, под прозори тамни,
 Тихи санак полагао сађе,
 Заголица Неду по табаних,
 Удовица да проспава слађе.
 А невина удовица ено
 На душеку умиљато сања;
 Са дуњом јој тело покривено
 Кô облаком месечина сјајна.
 С неба плавог погледају звезде
 На красоте испод дуње меке,
 На милине, што око ње језде,
 . . . . .
 Чак и месец са плаве висине
 Изгледô је као мачак с банка,
 Када жмирка на плећку сланине,
 Што но виси из мрачног оџака.

Таман Неда први сан одспава,
 Кад пред њоме ко се оно створи?
 Седи старац, клонула му глава,
 Чело ногу тихо јој говори:
 „Чедна Недо, удовице красна
 Сутра спјеши дан решења твога;
 Твоја љубав мора бити јасна
 Као пламен с пања дебелого.
 Подај срце сеоском лекару,
 Јер те љуби до бескрајне мере.
 Не хтеднеш ли, онда грешиш јако,
 Отић' ће нам лекар у „бугере“.
 За то буди милостива, Недо,
 Од пропасти тако ћеш га спасти,

Ах, до сад сам невоље му гледо,
 Где се мучи ко пиле на масти!⁴
 И ту старца нестале из собе,
 А Неда се трже и пробуди,
 Испод дуње пружи ноге обе,
 Руком стеже узбуђене груди
 „Што ћу, Боже?“ прошапутала тада.
 „Зар да веру због мене изгуби?
 Не, то није било још никада.
 Срце моје само њега љуби!
 Ах, није л ми толко пута казô:
 Срце ти је бунар на ливади,
 А ја, Недо, ја сам ћерам прави,
 Што с ваговом из њег' љубав вади!
 Да, њега ћу, њега ил никога!“
 Тако Неда у срдашцу реши,
 А над селом с неба нлаветнога
 И зорица поче да се смеши.
 Тихо зора на истоку руди
 Те сеоског говедара буди:
 Шапољи га по носу и глави,
 Да говеда на пашу изјави.
 И говедар кроз село се крену,
 У рог дува, селску стоку буди;
 Све животом освеженим прену,
 Устадоше говеда и људи.

V.

Красан данак, недељица бела
 Над сеоцем тихо се извија
 А маглица пољем се узнела,
 Под сунашцем гиба се и нија.
 А кроз магле из даљине плаве,
 Од куд ветрић душе преко рита,
 Блеје стада, мучу селске краве,
 Разлеже се песма узорита.
 Ветрић лаки шумори и скаче
 Са тороња па до ветрењаче,
 Дахом својим крила јој подхвати
 Па је поче лењу окретати.
 А кад крете ветрењача лења,
 Он се за час с њених крила вине,
 Преко поља, села и бусења,
 Да цурама на прозоре вирне.
 Стовраг мали није имô мира.
 Докле свакој не пољуби лице,
 Па сад летну лаган да посвира
 На прозору Неде удовице.
 И шта виде? Ох, милине веље!
 Ко се не ће овде уздрхтати?
 Доктор селски мучи се и стење,
 Да стас Недин како обухвати.
 Ал узаман беху силне муке,

Ма да ј' прешô и с преда и бока,
 Сад ил беху врло кратке руке
 Или Неда мало поширока,
 Тај покушај, да загрли стаса,
 И ако му није испô добро,
 Он је ипак још онога часа
 Прво цвеће пољубаца обрô.
 Већ и сунце помолило зубе,
 Ал њих двоје за то и не маре.
 Једно друго милују и љубе
 И причају своје јаде старе:
 „Јеси л' видла, моја Недо слатка,
 Ниже куће на бари широкој
 Како плови задовољно патка
 И гњура се по води дубокој.
 Е тако се гњура срце моје
 Пуно сласти по мору љубави,
 А у срцу песме ми се роје,
 Тебе, Недо, само да прослави.
 Појезијо, дивна појезијо,
 Спусти на ме твоју моћну руку,
 Да сласт ону, што сам осетио,
 Верно сложим у песми и звуку!“
 И ту доктор мудру главу сави
 Као песник кад стихове пише;
 Своју љубав лепше да прослави,
 Из дубине поче да уздише:

Ја сам, Недо, трнак вити,
 А ти цветак узорити,
 Који зову ружа;
 Ти си, Недо, самотница,
 Једном речи удовица,
 Која нема мужа.
 Ах, нека се клони беда,
 Мене љуби моја Неда.

Ој шајкашка поља мила,
 Шеница вас прекришила
 Као сиње море;
 Тако мене радост кити,
 Сад бих могô полетити
 С поветарцем горе.
 Ах, нека се клони беда
 Мене љуби моја Неда!

Ја завидим оном штрку,
 Што проводи сву ноћ мрку
 На твоје оџаку;
 Ах, што нисам родац, Недо,
 Кроз оџак бих увек гледô
 На тебе, у мраку.
 Па нека се клони беда,
 Мене љуби моја Неда!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Дивна Недо, слатка Недо,
 Ој љубави, чудна бедо,
 Опасност је прека;
 Срдашце ми рана пије
 А ја лежим без шарпије,
 Без мелема-лека!
 Ал' ће и та проћи беда,
 Чим пољуби мене Неда!

* * *

Тако доктор раздраган отпева
 Дивну песму од љубави своје,
 А Неда му срдашце загрева
 Пољупцима, који песме роје.
 Мали Амор, весели несташко,
 Са стрелицом иза њих је стао
 Па се почо радовати јако,
 Како их је сретно „сочетао“.
 А то баш је и невоља била,
 Што он свуда мора да барата;
 Кам да ј' тада посавио крила
 Те да стражу причува код врата!
 Ал овако нико не опази
 Натароша, кад уђе унутра;
 То кад виде, он се пренерази
 И од чуда мушицу прогута.
 Том се није надао никако,
 Јер он Неду изванредно љуби,
 Срце га је заболело јако,
 Ногом тресну, а шкргутну зуби.
 „Ватра! Ватра!“ само тако рече
 Па кô бесан на поље излете,
 Из коже би чисто да утече,
 Кô Орландо кроз пустаре клетѐ.
 На тај узвик искупи се село,
 Зазвонише звона наопако,
 Мислили су, ватра је за цело, —
 Јесте ватра ал са свим инако

VI.

Пој ми, музо, гњев Исе нотара,
 Ал пре свега за њим нас поведи
 Преко поља и селског атара,
 Где он јури кô очајник бледи.
 Нотара је страст гонила љута
 Као бесног тигра из заседе,

Свако му се уклањаше с пута,
 Бесан нотар може да уједе.
 Страшан пламен сукоће му из душе,
 Све док није до рита стигао,
 У ту бару угази до гуше,
 Не би л ватру силну утишао.
 А из рита и густог шевара
 Узлетеле шарке преплашене,
 Није шала, беснога нотара
 Дочекати сред баре зелене.
 Све је мирно, само уздах силни,
 Који нико јоште није певô,
 Орловски је размахнуо крили
 И кљуцао срце нотарево.
 У погледу на зелену бару
 И на плоде љубави паклене
 Сличан беше негдањем Танталу,
 Над ким висе јабуке румене.
 Залуд Тантал из све снаге зине,
 Да јабуку зубима дохвати,
 По носу га она само шине,
 Он никако грану да ухвати.
 И нотарош стајао је тако
 Испод грма љубави Недине,
 Ал грм да се савије никако,
 Да нотару пружи плоде дивне.
 Доктор само такву срећу своји,
 Да доживи најмилије дане,
 Грм љубави себи да присвоји,
 Међ његове угњезди се гране!
 „Ха, то више не могу поднети!“
 Рикну нотар и песницу стеже
 Па из баре кô махнит полети
 И уморан на обалу леже.
 Полеђушке промишљô је дуго:
 Како Неду доктор да привуче?
 Мапђије су, веруј, ништа друго!
 Тек сада му пред очима пуче.
 „Ха, то ли је? Е па нека буде,
 И ја ћу се мапђијом помоћи
 Ни ми нисмо бог зна какве луде,
 Само треба чекати до ноћи!“
 Тако нотар рече лица мрка
 И зажмури, весела му мајка!
 Мало прође пак силно захрка,
 Кô холоја до мрклого мрака.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 WWW.UNILIB.RS

ХАЊА.

ПРИПОВЕТКА ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЋА
С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

II.

Миколаја сахранисмо на три дана после његове смрти. Суседство се у лепом броју испуило на тај погреб, поштујући успомену на старца, који, ако и беше слуга, беше свуда поштован и омиљен. Старац је сахрањен у нашем породичном гробљу, а сандук му је намештен поред сандука мога деде, пуковника. Догод је трајало опело, нисам се ни за часак макао од Хање. Дошла је са мном на саоницама, па сам хтео да се са мном и врати, али поп Људевит ми рече, да позовем суседе, нека с гробља дођу к нама, да се огреју и прихвате. С Хањом се дотле забавио мој колега и пријатељ Мирза Давидовић, син Мирзе Давидовића, племића и суседа мога оца. Пореклом беше Татарин и мухамеданац из старе породице, која је давно, у старо доба дошла к нама и добила имање и племство. Морадох да седнем с Устжицким; а Хања пређе с госпођом д'Ив и младим Давидовићем у друге саонице. Видех, како је честити дечак заогрну својом рођеном хаљином, а за тим узе од кочијаша узде, викну на коње, па одлетеше као ветар. Кад стигосмо кући, Хања оде да се исплаче за покојним дедом; а ја не могах за њом, јер сам морао с поп-Људевитом да дочекујем госте.

Најзад се сви разишли, остао само Мирза Давидовић, да проведе код нас божитње празнике и да са мном по мало учи, јер бејасмо обоје у седмом разреду, па нас чекаше испит *зрелости*; ал више нам је стало до јахања, гађања у нишан из пиштоља, мачевања и лова, које нам је обојици куд и камо боље ишло од руке, него тумачење Тацитових Анала и Ксенофонтове Киропедије. Тај Мирза Давидовић беше весело момче, велики обешечаковић и несташко, жесток као ватра, ал симпатичан, да не може бити већма. У нашој га кући сви волели, осим мога оца, који се љутио, што је млади Татарин боље од мене гађао и мачем ударао. За то се госпођа д'Ив заносила за њим, јер је говорио француски као Паризлија, језик му није никад мировао, ђаскао је, лакрдисао и забављао Францускињу боље од свију нас.

Поп Људевит се опет тешкао неком надом, да ће га приволети католичкој вери, тим пре, што је дечак кашто збијао шалу с Мухамедом. И за цело би погазио коран, да се није бојао оца, који се по породичном предању држао оберучке Мухамеданства, говорећи сваком приликом, да, као стари шљахтић, воли бити стари Мухамеданац, него нови ка-

толик. Иначе није имао стари Давидовић других турских или татарских симпатија. Његови стари живљаху ту ваљда од Витолдова доба. Беше то врло богата шљахта и од вајкада борављаше у једном гнезду. Имања, што су их држали, поклонили је још Јан Собјески Мирзи Давидовићу, пуковнику лаке чете петихорске, који је чинио чуда од јунаштва под Бечом, и лик му висео још у Хожељама. Пуковник Мирза беше страشان човек; лице му ишарано свакојаким мачевима, као тајанственим писменима корана. Кожа му жута, образи испупчени, очи наукосо чудна потмурна сјаја, па гледе у тебе са слике, стао ти напред или са стране. Но мој друг Селим не беше налик на своје старе. Његова мати, коју узе стари Давидовић на Криму, не беше Татарка, него пореклом са Кавказа. Ја је нисам памтио, ал знам, да се говорило, да је била лепота над лепотама и да јој Селим личи као јаје јајету.

Ах, дивно момче беше тај Селим! Очи му тако мало на косо, да се једва могло приметити. Ал опет то не беху татарске очи, него велике, црне, сетне и сузне очи, којима се зар одликују Грузинке. Од како ме је, нисам видео, нити ћу икада видети очију, које би биле обдарене тако неисказаним миљем, кад су мирне. Кад Селим што замоли, па погледа тим очима на човека, рекао би, да га је управо за срце ухватио. Црте му правилне, племените, мислиш, да су испод вајарског длета изишле, тело ви-то, ал нежно, мало испупчена као малина првена уста, сладак осмех и зуби као бисер. Ал кад се Селим, на прилику, с којим другом побие, а то се често дешавало, ишчезне та пријетност као варљиви призрак; дође баш страشان, очи му се укосе и за-светле као у вука; жиле на лицу набрекну; кожа посукне и у њему се пробуди прави Татарин, она-кав, с каковима су наши стари делили мегдане. Ал то би само за час потрајало. Док си тренуо, већ Селим плаче, моли за опроштење, љуби, цмаче, и обично му се праштало. Срца беше да не може бити бољег и свом душом нагињаше свему, што је племенито. Уза све то беше разуздан, мало лакоуман и ветрењак силовите ћуди. Јахао је, гађао, ударао мачем као вештак; учио се осредње, јер мимо велики дар беше мало полен. Нас двоје се љубљасмо као браћа, почунамо се често, ал се одмах и помиримо и пријатељство нам трајаше непрекидно. О данима одмора и о свима свецима, половину времена проведе он код нас или ја код њих у Хожељама. Тако

и сад, кад се вратио с Николајева погребом, ваљало му је остати код нас до краја божитњих ферија.

Кад се гости разиђоше после обеда, могаше бити четврти сахат по подне. Кратки зимски дан иђаше на измак; кроз прозоре провириваше сјајна вечерња румен; на дрветима испред прозора, која беху покривена снегом и обливена руменом светлосћу, почеше се лепршати и кречати вране. Кроз прозоре си могао видети читава јата, како лете од језера крај шуме и како се плаве у вечерњој светлости. У дворани, у коју дођосмо после обеда, беше мртва тишина. Госпођа д'Ив отишла у своју собу, да се, по обичају, удуби у кабалу; поп Људевит ходаше по соби одмереним кораком и шмркаше бурмут; моје две мале сестрице ваљаху се по дивану и, куцајући се главама, плетијаху једна другој злаћане вितिце; а Хања, ја и Селим, седећи крај прозора, гледасмо језеро од баштенске стране, шуму иза језера и дневну светлост на издаху.

Мало потраја, па се са свим смрче. Поп Људевит изиде, да прочита молитву, сестрице се одвојише, у другу собу: остадосмо сами. Селим већ узе нешто да ђаска и нарада, кад ал се Хања од једаред приви уза ме и прошапута:

— Млади господине, мени је тако нешто страшно: ја се бојим!

— Не бој се, Хањице, — одговорим ја, привлачећи је к себи. — Приви се уза ме, ето тако. Кад си уза ме, не ће те никакво зло снаћи. Видиш, ја се ничега не бојим и знаћу те увек одбранити.

Лагао сам, јер или због мрака, који се ширио по дворани, или због тих Хањиних речи и недавне смрти Николајева, и сам се некако чудно осећах.

— Хоћеш ли, да се донесе свећа? — запитам ја.

— Да, млади господине.

— Мирза, реци Франку, да донесе свећу.

Мирза ђипи с наслоњаче и за мало зачусмо око врата необичну луку и вику. Врата се с треском отворише и на њих упаде као ветар Франко, а за њим Мирза, који га држаше за рамена. Франково лице беше глупо и услахирено, јер га Мирза, држећи га за рамена, окреташе у ковитлац, па се и сам с њиме обрташе тамо амо. Доведавши га тако до наслоњаче, стаде па ће рећи:

— Господин заповеда, да донесеш свећу, јер се госпођица плаши. Шта волиш: да донесеш свећу, ил да ти шију заврнем?

Франко оде по лампу и врати се с њом за тињи час; ал се виде, да светлост смета уплаканим очима Хањиним, па је Мирза угаси. Остадосмо и опет у тајанственом мраку и опет овлада нама ђутање. Сад месец пушташе сјајно-сребрну светлост кроз прозор. Хања се за цело бојаше, јер се приљуби уза

ме, што је јаче могла, а уз то морадох још и да је држим за руку. Мирза сеђаше према нама на столици и против свога обичаја из веселости паде у неку сету, па се чисто занесе у мислима. Међу нама беше мртва тишина, беше нам мало страшно, али добро.

— Нека нам Мирза прича какову причу, — рекох. Он тако лепо прича. Је ли тако, Хања?

— Па добро, — одговори девојче.

Мирза подиже очи горе, па се мало замисли. Месец му осветљиваше јасно лепи профил. За час узе да прича својим дрхтавим, симпатичним и утишаним гласом:

— Далеко иза шума и гора живљаше на Криму једна чувена врачара, по имену Љаља. Једаред пролажаше мимо њену кућу султан, који се зваше Харун и беше врло богат: имађаше палату од корала, на алемовим стубовима, кров на тој палати беше од бисера, а палата је била тако велика, да је требало годину дана ићи од једнога краја до другог. Султан носаше на чалми праве звезде, а чалма беше од сунчаних зрака, на врху завоја беше рог месечев, што га је неки чаратар одсекао с месеца и поклонио султану. Пролази султан поред врачаре Љаље па плаче, али тако плаче, тако плаче, да су сузе падале по путу, а где која суза падне, онде израсту одмах бели кринови.

— Што плачеш, султан-Харуне? — пита врачара Љаља.

— Како не ћу плакати — вели султан Харун — кад имам само ћерку јединицу, лепу као зора рана, а морам да је дам црном Девсу огњених очију, који сваке године... Мирза се на једаред трже па заћута.

— Спава ли Хања? — шапнуће мени.

— Не, не спавам, — одговори саним гласом девојана.

— Како не ћу плакати, — вели јој султан Харун (продужи Мирза), — кад имам само ћерку јединицу, па морам да је дам Девсу.

— Не рони суза, султане, — вели Љаља, — већ уседни крилата коња, па појезди до пећине Борах. Зли ће те облаци гонити путем, ал ти баци само на њих ово маково зрње, па ће облаци одмах заспати...

И тако Мирза приповедаше и даље, а после се опет трже и погледа на Хању. Девојче у тај мах збиља спаваше. Беше врло изнурена и ббна, па тврдо заспа. Ја и Селим не смедосмо чисто да дишемо, само да је не пробудимо. Дисање јој беше једнако, мирно, испрекидано само овда онда дубоким уздицајима. Селим подупрљо руком чело, па се дао у дубоке мисли, а ја узнесох очи к небу и дође ми,

као да на анђеоских крилих улећем у небеске дворе. Не умем исказати милину, која ме целога обузе, кад осетих, да то драго, мало створење спава мирно и са свим поверљиво на мојим грудима. Нека ме дрхтавица прође од пете до главе; неки надземаљски, нови и незнани гласи среће родише се у мојој души и узеше певати и свирати, као капела. Ах, како сам љубио Хању! Како сам је миловао милоштом брата и бриговође, али без граница и без мере! Примакох уста коси Хањиној, па је пољубих. Не беше у томе ничега земаљскога, јер и ја и пољубац бесмо још подједнако невини.

Мирза се на једаред стресе и прене из сањарија.

— Ала си срећан, Хенриче! — прошапута.

— За цело, Селиме.

Не могосмо тако вечито остати.

— Немој да је будимо, него да је пренесемо у њену собу, — рече ми Мирза.

— Ја ћу је сам пренети, а ти само отварај врата, — одговорим му на то.

Извухох полако руку испод главе спаваћиве девојчице, а главу спустих на наслоњачу. За тим пажљиво узем Хању на руке. Бејаш још дечак, ал од соја необично јаким људи, а девојче беше ситно и вито, па сам га носио као перце. Мирза отвори врата од прве, осветљене собе и тако доспесмо до зеленог кабинета, који сам одредио Хањи за стан. Поставља јој беше већ намештена; на камину праскаше јака ватра, а крај камина сеђаше и чаркаше угарице стара Венгровска, па кад ме виде с мојим бременим, викне:

— За Бога милога! А што се натезжете с том девојком? Зар је не могосте пробудити, да сама дође?

— Махните се ви, Венгровска! — осечем се гневно. — Госпођица није „девојка“, кажем вам, него само госпођица; чујете л', Венгровска? Госпођица је уморна. Немојте је будити. Свуците је, па је полако положите у постељу. Сетите се, да је то сироче и да је треба добротом тешити, како јој не би тешко пала смрт дедина.

— Сиротице убога, баш си сирота! — узе понављати разнежена честита Венгровска.

Мирза је за то пољубио бабу, па се онда врати-смо на чај.

Мирза се рашћеретао за чајем, заборавивши на све, ал ја не пристајам за њим; прво, јер бејаш жалостан, а друго, мишљах, да озбиљном човеку, који је већ татор, не доликује, да буде раскалашан као дечак. Те вечери доби Мирза по носу и од попа Људевита, јер кад се ми мољасмо у капели, он излетео у двориште, успужао се на ниски кров од леденице, па стао заурлавати. Разуме се, да се на то искупише пси са свију страна и начинише таку ха-

лабуку, вијући за Мирзом, да не могосмо говорити молитава.

— Јеси л' ти махнит, Селиме? — пита поп Људевит.

— Молим, ја сам се молио Богу по мухамедански.

— Балавче један! Да се ниси спрдао ни једном вером.

— Ал кад ја хоћу да будем католик, само се оца бојим. Шта ће ми Мухамед?

Поп, погођен у слабу страну, заћута, па одосмо да спавамо. Мени и Селиму беше одређена засебна соба, јер поп знађаше, да волимо приклапати, па не хтеде да нам смета. Кад се већ свухох и приметих, да се и Мирза свлачи, ал без молитве, запитаху га:

— Зар се ти, Селиме, збиља никад не молиш Богу?

— Како? Ако хоћеш, одмах ћу почети.

И одмах стаде на прозор, узнесе очи к месецу, па поче да запева:

— О, Алах! Акбар Алах! Алах Керим!

У том белом рубљу, с тим очима узнесеним к небу, беше тако леп, да не могох да скинем очију с њега.

После ми стаде тумачити.

— Шта ћу? — вели. — Ја не верујем у тога нашега пророка, који другима не допушташе, да имају више од једне жене, а сам их је имао, колико је хтео. Још ти кажем и то, да волим вино. Не смем да будем ништа друго до ли Мухамеданац, ал за то ја опет верујем у Бога и често му се молим, како ја знам... А зар ја што знам? Знаш, да има Бога, па то ти је све.

За час већ поче нешто друго да говори.

— Знаш шта, Хенриче?

— Шта?

— Имам ваљаних цигара. Нисмо више деца: могли бисмо запалити.

— Дај овамо!

Мирза скочи с постеље и дохвати свежањ цигара. Запалисмо и легосмо, па смо тако ћутећи пушили, пљујући крадом један од другог за постељу.

За час се одазва Селим.

— Знаш шта, Хенриче? Ја ти завидим. Ти си ето збиља већ човек.

— Мислим!

— Јер си већ татор. Ах, да ко хоће и мени да остави, да се бринем!

— Није то тако лако, а на послетку, од куда би створио таку Хању на свету. Него знаш шта? — наставим ја као какав стари. — Знаш шта, ја мислим, да више ни не идем у школу. Човек, који има таквих обвеза на дому, не може ићи у школу.

— Их... ал си бубнуо! Зар ти не ћеш ништа више да учиш? А велика школа?

— Ти ме бар знаш, да волим учити; ал дуж-

ност је најпреча. Већ тако, да родитељи пошљу са мном у Варшаву и Хању.

— Ни не сањају.

— Док сам у гимназији, разуме се, да не ће, ал кад постанем академичар, онда ће ми је дати. Међер ти не знаш, шта ће то рећи академичар?

— На послетку, што не би и то могло бити! Ти ћеш јој бити татор, а после је узети жену.

Исправих се као опарен у постељи.

— Мирза, је с' ти луд?

— А за што не! У гимназији се човек не сме женити, ал академичар сме. Академичар може имати не само жену, него и деце. Ха, ха, ха!

Али у том тренутку не занимаху ме ни најмање прерогативе и привилегије академијске. Питање Мирзино расветли као муња ону страну мога срца, која ми и самом још тамна беше. Тисуће мисли, као ти-

суће тица пролетаху ми нагло кроз главу. Ожени се с мојом драгом, љубљеном сиротицом, да! То беше муња, нова муња мисли и осећаја. Рекао бих, као да је у тмину мога срца унео неко нагло светлост. Љубав, ма дубока, ал до јако братска, заруди на једаред од те светлости и загреја се од ње незаном топлотом. Ожени се с њом, с Хањом, с тим светлосим анђелком, с мојом најдрагом, најмилијом Хањом... Слабим већ и тишим гласом понових као одјек пређашње питање:

— Мирза, је с' ти луд?

— Дао бих главу, да си је већ замиловао, — одговори Мирза.

Нисам ништа на то рекао, угасио сам свећу, па онда зграбим крајичак од јастука, па сам га љубио... љубио.

Да! Ја сам је већ замиловао. (Наставиће се.)

НАРОДНА ТРАДИЦИЈА И НЕПОГРЈЕШИМИ ИСТОРИЦИ.

НАПИСАО СИНИША.

II. Марко Краљевић — Србин или Бугарин?

Непогрјешими вели: *Бугарин*, а усљед тога за плот с њиме — ваљда што га гдје-гдје и народне пјесме називљу турском удворицом и пијанчином!

Било је неко вријеме, кад је наш „непогрјешими“ — чини ми се као јуриста — са свијем порицао, да је Краљевић Марко икада и живио, него је сву његову битност и све, што се о њему пјева и прича, називао простом народном фантазијом! (Ово само наводим, да покажем, како су студије „непогрјешимога“ у нашој повјесници одмах почеле с *негацијом!*) Али кад видје, да се битност Маркова не може порицати, а њега сад ето, да позивом на „великога (?) историка и пријатеља Срба (??) Крчелића оћера Марка у Бугаре!!!

Ко је читао Дукљанина, томе је морало пасти у очи, да овај називље народ славенски у данашњој Бугарској и Тракији: „Bulgari“ а онај у данашњој Македонији, средњој и јужној Арбанашкој: „Bulgari.“ Цареви Симеун и Петар бијаху по Дукљанину „*imperatores Bulgarorum*,” а Бодин и Самуило *imperatores „Bulgarinorum.”* Отуда и из сродства језика је тај, од непогрјешимога и поругом и замашнијем ударцима измрцварени великомученик Панта Срећковић дрзнуо казати, да су ти Дукљанинови *Bulgari* Срби.

Ја нијесам доста вјешт филолог, да то докажем или нијечем по облицима језика, али знам из повјеснице, да су прве *српске* насеобине биле у седмом вијеку и у *Тесалонику*; знам, да је српски краљ Владимир владао у данашњој *Арбанашкој* и да је сје-

дио у данашњем *Елбасану*; знам, да су ти „*Bulgari*“ позвали *Србина* и *српског краљевића Богдана* на свој *кресто*, што „*Bulgari*“ никада нијесу; знам, да је велики жупан рашки *Вукан отимао се и тукао са Византинци* око *Костура* (Касторије); знам, да су посједи појединих кнезова од лозе Радославића (Дукљански) били *на горњем црном Дриму*; знам даље, да је Немања прикупљајући „своју дједовину“ у њу прикупио и *Полога* оба (Пелагонију); а знам на послетку, да се српског краља Милутина држава протезала на југ *преко Овчег-иола* и на *исток до Средца* и да се народ у тијем предјелима није никада отимао од господства српске господе, већ их сматрао као своју присну.*)

У неком од тијех српскијех предјела „*Bulgarinorum*“ рођен је јамачно и Вукашин, јер како би иначе Душан још у младости био наишао на њ? Зар се може тако *ex cathedra* за њ рећи, да је Бугарин? Зар би се он у Србији, — гдје се за „страшнога“ Милутина нијесу могли, баш са поноса *српске* властеле, *ни византијски царевихи пресадити у Србе* — *иремда је то била жеља Милутинова*, — могао био одржати и до оноликог достојинства доћи, крај Богдана, Жарка, Дејана и другијех? Па зар је могао његов син Марко у Србији рођен, а на двору Душанову одрађен бити него као Србин и син српског индигене?

* Још године 1878. дали су житељи округа *Три-а* и *Брезника* протест против Берлинског конгреса, што их је — као Србе — предао кнежевини Бугарској.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Читамо у једној хрисовуљи Душановој,^{*)} да је њу писао Вукашин, дакле је овај био године 1351. неки логофет или тајник Душанов. Зар би Душан тако важан чин у својему двору могао повјерити Несрбину?

Како Вукашин, тако је и Марко у својој младости морао бити неки тајник Душанов, јер народна традиција — у оваковијем податцима поузданија од данашњијех критичара — прича, како је протопоп Неђељко казао „силним од силнијех.“ кад су на коњма дојурили у цркву на литурђију^{*)} па му заповједали, да иде на Косово да каже, као исповједник Душанов, на кому је царство :

„Ја сам свјетла цара причестио —
Ал га нисам питао за царство,
Већ за грије, што је сагрјешиио;
По идите у Прилипа града
До дворова Краљевића Марка —
Код цара је Марко писар био,
У њега су књиге староставне,
И он знаде, на коме је царство —
Ви зовите на Косово Марка,
Хоће Марко право казивати
Јер се Марко не боји никога,
Разма једног бога истинога.“

Народни пјевач није овога из прста исисао, него је спјевао оно, што је онда сав свијет знао. Па тај исти Марко каже својему рођеному оцу, који се већ био учинио краљем, и својим рођенијем стричевима у брке овако :

„А мој бабо Вукашине краљу
Мало л' ти је твоје краљевине?^{**)}
Мало л' ти је? Остала ти пушта!
Већ с' о туђе отимате царство.
А ти стриче деспоте Угљеша,
Мало л' ти је твојега деспотства,
Мало л' ти је? Остало ти пушто!
Већ с' о туђе отимате царство.
А ти стриче војвода Гојко!
Мало л' ти је војводства твојега,
Мало л' ти је? остало ти пушто.
Већ с' о туђе отимате царство.
Видите ли, бог вас не видио!
Књига каже на Урошу царство,
Од оца је остануло сину,
Ђетету је од кољена царство,
Њему царство царе наручио,
На самрти кад је починао.“

Зар би таково читавање проти своје рођеноме оцу и стричевима дао *придошлица Бугарин*, којему

^{*)} Миклошић: Monum. serb. CXXX. године 1351. „сїй крушови азъ Вукашинъ уписахъ, и дахъ више реченимъ властеломъ, рїчию и заповїдїю господина цара Стефана“ и т. д. [pagina 152.]

^{**)} Ни тај пасус, да су на коњма у цркву ушли, није претјераност, јер још у тридесетгодишњем рату знамо, да је побожни римокатолик ђенерал Тили прије битке на коњу у правој цркви одстојао мису.

^{*)} т. ј. достојинства или наслова, који је већ био добио.

је само стало, да се налоче винике па да заметне кавгу или да стече три товара блага? Не, тако је могао говорити само *најпоштенији Србин и српски родољуб*, којему је образ, поштење и опстанак српског царства више, него очино славољубље, па ма и рођеному оцу и стричевима на жао учинио. А да није тако говорио, зар би српско гудало икада о њему загуђело? Не би, јамачно не би; а тако му је ова пресуда саградила сама већ бесмртни споменик.

Цар Урош погибе, Вукашин прихвати сам управу државе.

По примјеру Неманића учини сад Вукашин најстаријега свога сина Марка младим *краљем* и даде му област око Прилипа у Маћедонији, те налазимо усљед тога у споменицима, гдје се гођ о њему говори, написано: *Марко краљ.*^{*)} Али — или што он сам није марио за то повишење, или што је народ мрзио на то неумјесно подражавање обичаја дома Неманића, — оста он у народу познат само као *Краљевић* Марко.

Послије погибије Вукашинове имао би, ако ће да пријеђе влада од оца на сина, Марко ступити на пријесто српски. Али властела није хтјела да чује за њ, јер је био син крвника Урошева и отмичара пријестоло.

У исти час, кад ударише Турци у Маћедонију, окурише Срби *Лазара*.

Марко, као син Вукашинов, као носилац наслова краљевског, а по томе претендент круне српске, није сад више имао мјеста у Србији. Он се мораде уклонити из пред Лазара. Турци су већ у Маћедонији засјели били, е он, да спасе од њих своју баштину, предаде се султану Мурату и постаде тако турски вазал или, како се прича, турска удворица. И Југ Богдан, који је управљао источном Маћедонијом између Сера и Вардара (на пољу Југову), предаде се у оном првом калабуку Мурату као и Марко, и ваљда још прије него Марко; али Југ Богдан побјеже послје из Турака међу Србе зету своме цару Лазару, а је ли син Вукашинов и носилац краљевског српског наслова краљ Марко могао да бјежи у Србију?

Цар Мурат је, пошто у Једрених намјести турску пријестоницу, у Јевропи освојене земље ујединио у једну област: беглербеглук *Румили*, и поставио је над овим беглербега т. ј. врховног и генералног губернатора; а он сам је од године 1368. већином био у Азији, војујући тамо проти многијем племенима, која се на њ подигла била, међу којима су Караманије били најопаснији. (Ова племена покори дефинитивно тек године 1393. Бајазид).

^{*)} Миклошић: Monum. serb. CLXVIII. 1370. и CLXXII. 1371.

Марко је као вазал султанов морао ићи с њим војевати и јамачно је био последије бјегства из Србије у Азији „на арапској покрајини љутој.“ Ту се огласи као заштитник невиности, као осветник неправде и као велики јунак. *Тада* постадоше оне лијепе пјесме о њему, како је *обранио невину дјевојку од насиља арапскога* и стекао богом посестриму*) и како је задавао страх арапској војсци, те су одмах познали, кад њега није у боју:

„Сад навали, љута Арапијо!
Нема оног страшнога јунака
На шарену коњу великоме“ —

а кад опазише, да је Марко у ордији:

„Сад уступи, љута Арапијо!
Ево оног страшнога јунака
На шарену коњу великоме.“ **)

Кад Бајазид године 1393. пође на Бугаре и на Влахе, иде Марко с њиме. Ту пролази преко Косова, згрози се, кад виђе, да је неки Арапин ту ударио уцјену на женике.

„Ој давори, ви Косово равно,
Што си данас дочекало тужно
Посље нашег кнеза честитога,
Да Арапи сад по теб. суде!
Ја срамоте подијети не могу
Ни жалости велике трпяти,
Да Арапи тако вулум чине,
И да љубе младе и дјевојке.
Данас ћу вас, браћо, осветити,
Осветити или погинути,“ —

јадикuje наш јунак и плаћа арапском у силицији топузином свадбарину за сво Косово!

Да је он био Бугарин, зар не би био из Србије отишао међу Бугаре? А тако га видимо, гдје уз султана војује на Бугаре, а овамо — и као турски вазал — *убија Турчина* (Арапина) *за Србима начешену неправду*. Зар се не може овај поступак упоредити са пророком Мојсијем, који — премда мисирскога краља посинак — убија Мисирца за насиље, учињено своме сународнику, робу јеврејскому.*)

Народне пјесме, које нам причају наше јаде од Уроша до Косова и од Марка, јамачно су, како рекох, прије постале него многи калуђерски летописи; јер наш народ обичава сваки важан догађај одмах сјевати. Тако су дјела Ђорђева, Милошева и Ајдук-Вељка, и јуначка борба Црногораца у најновијим

*) Вукова збирка, књига II. 63.

***) Вукова збирка, књига II. 62.

*) Ваљда не ће непогрјешими и Мојсију отјерати у Босну ил у — Бугаре!

временима одмах оцјевана. А у нашијем народнијем пјесмама, нарочито онима из Црне Горе и из јужнијех крајева, има више историје него појезије. За то су оне најбистрији извор наше средовјечне повјеснице, као и летопис Дукљанинов, који није ништа друго, него прозаични латински превод народнијех пјесама од VII. до XII. вијека.

Али народне пјесме и народне приче треба проучавати и пречистићавати, па ће се онда познати тек њихова цијена, не само са љепоте језика, него и за повјесницу српску.

Доцнији слијешци, попут *Иришке* школе, начинише из Марка пјанчину и луду кавгацију, као и из лијепе ките Југовића просте варалице! Такове су пјесме плод турског ропства и моралне покварености новијих времена, од како се почело мислити, да безмјерно локање вина и ракије даје крјепост и да је свака тучњава по гостионицама са разбијањем глава сушто јунаштво. Ове да како нијесу за историка. — Али оне старије су жежено злато и у њима се јавља Марко *као јунак, благородан и поштен човек и прави Србин!*

У каквом се тек облику јавља тај јунак, кад полази у Стамбол, да обрани од Арапа султанову ћерку?*) Ова се пјесма додуше тешко даје довести у склад са историјом, јер Стамбол за Марка још не бијаше турски, али ће факт бити историчан, ма се не тицао баш ћерке цара турскога него које друге Туркиње. Па све да и није историчан, а он је довољан, да нам покаже Марка као племенита српског јунака, који, кад га и Туркиња *иобрати*, „вишњим Богом и светим Јованом“, сматра за најсветију дужност, похитати јој у помоћ! *У којегга је народа баш црквеним обредом осветиено то иобратимство него у српскога? Који словенски народ осим Срба слави „крсно име,“ које је славио и Марко?* Па на послетку: *који је народ оцјевао славна дјела Маркова тако достојно, као српски?!*

Па ви, „непогрјешими,“ хоћете најприје, да нам занијечете Марка, а сад да нам га отјерате у Бугаре као пјанчину, које Срби не требају?! Идите, Бога вам! — не гледајте на њ само преко леђана винике од дванаест ока, него погледајте у њ прео светог нутира, прије него се поћете причешћивати, па ће вам се одмах племенитији и српскији причинити!

*) Вукова збирка, књига II. 66.

(Наставиће се.)

ВУЛКАНСКЕ СНАГЕ.

Око човека се непрестано нижу небројени природни појави, који утичу мање више на његов живот; трајне снаге, које у тишини изазивају те појаве, јесу баш оне, од којих зависи његов напредак и назадак. Па ипак непосредни утисак на његову душу и срце, што долази од тих појава, сарамерно је слаб. Утисак је тај много јачи, кад је појав велик, кад се изненадно јавља. Кад се разудјају оковане природне снаге, човек пренеражен и до дна душе потресен, застаје, диви се грозној лепоти узвишеног приказа, и клања се величанству појава, који се често изненада појављују. Та већ каква велика бура, кад муње небом пресецају, а гром као да раздире небесни свод, узбуркано море итд. импонује и најобразованијем, па и онај, којему ништа не може какав горостасан природан појав нахудити, ипак не може да се отресе неког особита неугодна осећаја у таквим приликама. Ерупције (избацивања) вулканске и потреси земљини пак такви су појави, који човека узбуђују, узбуђују и застрашују у таквој мери, да већ долази скоро до лудила. Када се цепају стене, брда се окрећу, а из гротла лиже пара и усијана лава и лети небу под облаке; кад се земљина основа гiba и морски се таласи изливају у изненадно постале шупљине: тада бега од човека свака филозофија и ма како напрезао своје душевне снаге, не може да дође до унутрашње сталности и душевног мира.

Па ко су ти духови, који у мрачном крилу земљином играју тако опасну игру?

Увек је човек веровао, да може све разумети, па је тако и нашао одговор на то питање. Час је гротло Етнино било врата доњег света, а избацивања вулканска послови паклови; час је Хефајстос наместио испод брега своју радионицу и кад почну варнице излетати, значи, да бог кује муње за Јупитра. Доцније, свесније схваћање и вулканске је појаве извукло из круга митолошког и довело на поље објективног посматрања природе. Па ипак ни данас не може људски дух да продре у природу, него су то само теорије, којима покушава, да протумачи питање о вулканима.

Једно од највише усвојених мњења јесте астрономско-геолошка теорија Лапласова. Земља, која се некада, као и остале планете, откинула од гасовите материје нашег сунчаног система, мало по мало се расхлађивала. те је постала најпре течна; даљим расхлађивањем ухватила се околу течне језгре чврста кора; дебљина те коре тим је већа бивала, што се земља више расхлађивала. Но како пак губљење топлоте, које бива код сваког тела зрачењем, на по-

вршини је највеће, а према средини његовој све је мање: није се измена агрегатног стања могла свуда подједнако извести. Наиме, док су спољашњи слојеви земљине кугле прешли већ у течну стање, завијена језгра од чести је била још у гасовитом стању; док се за тим најкрајњи слојеви чврсли, завијена језгра остала је од чести течна, од чести гасовита. Да је удаљење појединих материјалних честица једини фактор, од којег зависи губљење топлоте. онда би оне честице, које су у истој даљини од средишта земљине кугле, биле у истом степену расхлађености. Но расхлађивање материје какве зависи и од других фактора; главно је врста саме материје, за тим температура простора, у којем је та материја. Сетимо ли се пак, да је земља састављена из разноврсних материја, и да је топлота, коју поједини делови земљине површине добивају од сунца, на разним местима по географској ширини неједнака, онда ћемо се уверити, да сталоживање чврсте масе, по томе и дебљина земљине коре није могла бити подједнака. Последица те неједнакости јесу и разне шупљине, које се образовале у чврстој земљиној кори. Да земља никако није солидна маса, сведоче гудуре, од којих често не можемо дна видети. Те шупљине у чврстом делу земљине коре биће по свој прилици, да су право легло вулканској делатности. Кад се повећавају чврсти тавани, тада се смањује волумен течних и ваздушних, али се због тога повећава њихова моћ експанзије (ширења). Чим та експанзивност доспе до извесне јачине, таки ће чврсту кору да развали а усијане ће масе да избацује на поље на разне канале.

Ако је избацивање јаче, тада се појављује у пари усијано чврсто комађе, које лети као ракетле и по томе пада у наоколо на обронак брега. Атмосфера је тада електрична; поред грмљавине громовске чује се и хука бука из утробе самога брега. Јасне муње осветљују густу помрчину, у коју је вулкан увијен; јака се олуја диже и бујна киша лије као из кабла. Усијане реке од лаве ваљају се на ниже, пустошећи и рушећи свуда, куда прођу.

Таква су избацивања била у првом степену расхлађивања земљиног много чешћа и од њих долази у многим и облик земљин. Читави низови планински имају на себи доста јасне трагове вулканског порекла и многи ледењак, који је данас високо са својим вечитим снегом, показује, да је веома топло и бурно било при његовом рођају.

Па и у историјском добу многе се промене збиле у груписању земље због вулканске делатности. Вулкан Фузи-но-нама, данас највише и са вечним сне-

гом покривено брдо у Јапану, постао је год. 285. пре Христа. Када се то збило, пропао је доста велики комад земље у провинцији Ооми, и на том је месту данас језеро Митсуми. Год. 1538. постао је

Монтенуово приликом једне вулканске ерупције; том приликом засуто је језеро лукринско и авернско. Највише вулканских брда постало је у Мексику и централној Америци у најновије доба.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ТЕНДЕНЦИЈА У ЛИРИЦИ.

(ПЛАМЕНОВИ. ПЕСМЕ РАДОВАНА КОШУТИЋА.)

Нико не ће ваљаној и поштеној тенденцији одрећи право на опстанак; на против сваком ће само мило бити, кад види поборнике, који речима и делима раде у хатар племенитој цели каквој. Друкче се и не може замислити промена, развитака, напредака а богме ни очување старих врлина.

Но питање је велико, да ли строга и безобзирна тенденција има свога права и тамо, где субјективност влада, као н. пр. у чистој лирици? Одговор се даје и сам, јер тенденција, ако је ваљана и поштена, свагда је *само* објективна. Ни најгенијалнији песници-лирици не ће се моћи непрестано одржати на нивоу објективне тенденције, и то баш за то, што су генијални, те не могу никако да трпе и подносе тешко олово вечите тенденцијозности на својим крилима. То могу омањи духови, који се тек у прописаном колосеку знају кретати. Тенденција — нека говори ко шта хоће — приморава песника-лиричара, да све на свету гледи са извесног становишта и кроз извесно бојадисано стакло, а то на сваки начин крњи па и ништи песникову индивидуалност, слободну вољу, и подвргава и нижи га под шаблону. Такав песник мора временом постати једностран, сувопаран, јогунаст, неправедан, недоследан.

У сваком песничком производу тражи се пре свега *појезија*; жртвује ли се та другом чему, онда се у једно и скида са узвишеног пиједестала свог, и онда је такво песничко дело проиграло право, назвати се: песничким. Друго је што, извесни смер на песнички начин приказати; ту не губи ни једно ни друго. Али смер не сме опет сувише избијати на површину, не сме се наметати, јер се одмах шири на рачун појезије.

У „Пламеновима“ Радована Кошутећа тенденција је учраво све и сва. Она је у првом реду патријотска, што заслужује свако признање. Уз то иде упоред оправдано захтевање песниково, да омладина у изобраењу и науци тражи широк и поуздан темељ тешком позиву свом, те да се жуђеној мети иде отворених очију а не главом кроз дувар.

Поред тако снажно изражене тенденције није ни чудо, што појезија рамље и што се у великој маси „крупних“ речи губи. И сад долазимо до тога, да се уверимо, како безобзирна тенденција уједно и безобзирно скида и тамани мирис појезије са лирских песама.

Ми знамо врло добро, да поједини звуци, ако нису у згодној хармонији, не чине још никако мелодију; е тако исто не чине ни поједине речи песнички производ, ако нису у згодној хармонији. У „Пламеновима“ видимо речи, лепих, крупних, значајних, одушевљених, али их не видимо у оној хармонији, која је у једно и појезија. А то је с тога, што се тенденција наметљиво међних утискује, њих раздваја и разбацује, те им тако не да до хармоније доћи. При читању сваке песме истурује се тенденција и приказује нам се, само да је не изгубимо из вида. Ми наилазимо на њу у свакој строфи, у сваком реду, и кад хоћемо и кад не ћемо а свагда намрштена лица, укочених очију и само што не каже: Не смеш се одати уживању, па ни песничком, јер *мораш* непрестано имати *мене* пред очима.

Али она то баш и *каже* и то на доста дрзак начин. У 52. песми, намењеној Војиславу Ј. Илићу, и у „епилогу.“

Ми бисмо се упустили у претрес тих „песама“, да није Војислављева појезија на таквој висини, да јој вредност не може побити нико, па ни „тенденцијозни лиричар“ Радован Кошутећ, коме мећемо на срце Гетеове речи:

Ein jeder denkt in seinem Dunst,
Andrer Verdienst sei winzig klein.
Bewahre jeder die Vergunst
Auf seine Weise toll zu sein.

„Zahme Xenien“ VI.

па онда још и ове:

Der trockne Verseemann
Weiss nur zu tadeln;
Ja, wer nicht ehren kann,
Der kann nicht adeln. „Zahme Xenien“ V.

Милан Савић.

КОВЧЕЖИЋ

Г Л А С Н И К.

(Одликовање Јаше Игњатовића и Адама Мандровића). Као што Београдска „Српска реч“ поуздано дознаје, одликовао је краљ Србије старину књижевника Јашу Игњатовића орденом св. Саве III. степенa за заслуге му на књижевном пољу; исто је тако одликован и познати уметник глумац Адам Мандровић, члан хрватског земаљског казалишта у Загребу, орденом св. Саве V. степенa за заслуге своје на уметничком пољу.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Ово је дана изашла 154. књига *Летописа Матице Српске*, друга свеска за ову годину. Настављена је у тој књизи расправа професора *Васе Вујића* под натписом „*Стара и нова психологија*“; још је настављена и *Живка Драговића Грађа* за *Ћеографију Црне Горе*, па *Лазе Костића* превод *Шекспирове „Хамлета“* а завршено је *Опет неколико народних игара*, што је прибрао професор *Мојо Медић*. Осим тога је у тој књиви добила места и „*Свекра*“ *Мите Калића* а и беседа у славу покојног *Ђорђа Рајковићу*, коју је за свечану седницу књижевног одељења о св. Сави прошле године саставио уредник овог листа. Под рубриком *Књижевност оцењује Мита Петровић* немачко дело дра *Морица Хернеса* под натписом *Dinarische Wanderungen. Cultur und Landschaftsbilder aus Bosnien und Herzegovina*. У Гласнику из српског и словенског света реч је о прослави књижевне педесетгодишњице старине *Јакова Игњатовића*, а Читуља доноси белешке о животу и раду покојног *Ђорђа Малетића* и опроштајне речи *Милорада П. Шатчанина* на опелу његову. Из записника књижевног одељења и одбора за прошлу и ову годину саопштене су у овој књиви ове оцене: 1.) *Аркадија Варађанина* на поправљени чланак *Мите Нешковића* под натписом „*Шта се до данас радило на удружењу српског учитељства?*“; 2.) уредника овога листа на „*Свекре*“ *Мите Калића* и 3.) *Мите Петровића* на *Естетику* дра *Стевана Павловића*.

— Као 101.—102. свеска „*Забавне књижице*“ „*Матице Хрватске*“ изашле су цртице из живота *Даворина Трстјека* „*Ране к мелем*.“ У тим цртицама, које су по свој прилици намерно у ту збирку смештене, показује нам писац ужасно растројство у породици и у човечијем друштву, које настаје свагда са лошег и неразумног васпитања. Не мисли писац баш свагда оно строго педагошко васпитање по овом или оном славном педагогу, већ оно трезвено и паметно, којим сваки човек може своје дете ваљано упутити. Тако изгледају кад кад те цртице као примери к трезвеном начину васпитања, те нам на лак и очигледан начин говоре, како *треба* и како *не треба* радити, ако се хоће да дође до ваљаног и честитог нараштаја. Такве цртице много боље утичу на народ и на правац његовог гледишта, него стотина правила, сувопарних и, за проста човека, отужних. Претом треба показати, где је *рана*, а другим претом, где је *мелем*. Тако ће се отворити очи

народу. Ми бисмо само препоручили и нашем свету цртице — има их 11 — тог вреднога наставника хрватског. Цена је књиви 50 новчића.

— 17. о. м. почео је у Београду излазити нов недељни лист за политику и друштвени живот под натписом „*Српска реч*.“ Власник је томе листу познати књижевник *Манојло Ђорђевић-Призрениц*, писац „*Слободарке*“ и др. а уредник је *Св. П. Јанковић*.

— Изашла је друга свеска *скупљених списа Јована Бошковића*. И тој је свесци, као и првој, натпис *О српском језику* а доноси прво и прво две књижевне оцене, једну на *граматику Петра Нинковића* [из „*Седмице*“ 1857.], другу на *граматику Јована Београца* [из 111. књиге *Летописа Матице Српске*, 1866.]; даље је ту из „*Виле*“ од године 1867. под натписом „*О садањем стању српске граматике*“ чланак, изазван т. зв. апологијом *Алимпја Васиљевића* на мишљење *Бошковићево* о његовој „*Малој српској граматизи*“; за тим долазе два *Светосавска говора*, и то један од године 1871. под натписом „*Општа наука о језику и преглед главних резултата филологије и науке о језику у нас*“; а други од године 1887. под натписом „*О народности и неговању српске народности наставом и васпитањем*“; после тога долазе омање расправе и то: а) *Обличја имена Србин*; б) *Тачка или „точка“*; в) *О другом падежу множине*; г) *О прилогу „не“*; д) *О царинику, царини и царинарници*. На послетку има два чланка под заједничким натписом „*О староме словенском језику*“ а то су: 1) из „*Седмице*“ од године 1856. о *Миклошићевим предавањима*, и 2) из „*Видов-дана*“ од године 1862. расправа о *важности старог словенског језика*, написана поводом *Миклошићево читанке* под натписом: *Chrestomathia palaeoslovenica etc.* И ова је друга свеска, као и прва, пуна драгоцености блага за оне, који желе да што боље проуче свој језик, с тога је и читаоцима нашег листа не можемо доста препоручити. За нас овде стаје та књига 1 *форинту* а. вр. — До краја ове године изаћи ће и трећа свеска *Бошковићевих скупљених списа* и ту ће под општим натписом „*Прилози за историју српске књижевности и просвете*“ бити покупљено, што је где *Јован Бошковић* рекао за српско учено друштво, велику школу, за гимназије, за српска народна позоришта, за издавање *Вукових дела*, за српске уметнике, за *Матицу Српску* и за много што шта још. На ту се трећу свеску отвара претплата. Њој ће бити цена као и првој, за нас овде 75 новчића.

— Прашка *Politik* доноси у листу бројева 212. и 213. оцену *Херманове збирке народних песама Мухамедоваца* у *Босни* и *Херцеговини*, коју смо ми у прошлом броју регистровали. Оцену је ту написао *Јован Черни*.

— У немачком часопису „*Nord und Süd*“, у свесци за август, два се чланка, који ће занимати и наш свет. У првом расправља *Moritz Koernes „Der falsche Czar Peter III. Eine Episode aus der Geschichte Montenegros“* доба *Шћепана Малог*. Други је чланак превод из збирке приповедака *Вука Врчевића*: „*Eine unheilvolle Heirath Serbisches Culturbild aus der Herzegovina. Aus dem Serbischen von M. v. S.*“

САДРЖАЈ: Вечита хармонија. Песма од Војислава. — Дух времена сад је така! (Наставак.) — Докторава љубав. Од Драгутина Ј. Илића. (Одломак из већег-пева.) — Хања II. — Народна традиција и непогрешими историци. II. — Вулканске снаге. По Карлу Бајну А. М. М. — Књижевност. Тенденција у лирици. (Пламенови. Песме Радована Кошутића.) Од Милана Савића. — Ковчежић. Гласник. — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 *фор.* а. вр. на целу годину, 2 *ф.* 50 н. на по год., 1 *ф.* 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 *ф.* на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „*Стражилова*“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.